ASOS JOURNAL

The Journal of Academic Social Science

Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 9, Sayı: 117, Haziran 2021, s. 482-494

ISSN: 2148-2489 Doi Number: <http://dx.doi.org/10.29228/ASOS.50973>

Yayın Geliş Tarihi / Article Arrival Date
20.04.2021

Yayınlanma Tarihi / The Publication Date
29.06.2021

Öğr. Gör. Serkan MERİÇ

Avrasya Üniversitesi, Ulaştırma Hizmetleri Bölümü, Sivil Havacılık ve Kabin Hizmetleri
serkanmeric36@gmail.com

Orcid:0000-0002-6698-3578

TÜRK SİVİL HAVACILIĞININ 2008-2020 YILLARI ARASI SEKTÖREL BÜYÜMESİNE BİR BAKIŞ

Öz

Türkiye, Birinci Dünya Savaşı yıllarında sivil havacılık faaliyetlerine başlamıştır. 1933 yılında Milli Savunma Bakanlığı'nın bünyesinde Hava Yolları Devlet İşletme İdaresi kurulmuş ve posta taşımacılığına başlanmıştır. İkinci Dünya Savaşı sonrasında 1980'li yıllara kadar süren uzun bir zaman boyunca sivil havacılık faaliyetleri devlet tekelinde devam etmiştir. 1983 yılında çıkarılan ve özel sektöre de hava taşımacılığı ve havaalanı işletmeciliği hakkı tanıyan 2920 Sayılı Kanun ile birlikte Türk Sivil Havacılığı yeni bir döneme adım atmıştır. Serbestleşme sürecine giren Türk Sivil Havacılık sektöründe Türk Hava Yolları'nın modernleştirilmesi ve hizmet kalitesinin artırılmasının yanında özel havayolları şirket sayılarında, filolarında bulunan uçak sayılarında ve sektörden aldıkları paylarda önemli artışlar gerçekleşmiştir. Serbestleşme süreci başladıktan sonra artan işletme sayılarıyla birlikte Türk Hava Yolları ile özel sivil havacılık sektörünün uluslararası pazardaki payı giderek artmıştır. 2008 yılı ile karşılaştırıldığında 2020 yılında sivil havacılık işletme sayısında %50'lik, yer hizmetleri işletmesi sayısında %25'lik, havalimanı sayısında %22'lik, hava aracı sayısında %120'lik, arz edilen koltuk sayısında %142'lik ve personel sayısında ise %220'lik bir artış gerçekleşmiştir.

Anahtar kelimeler: Sivil havacılık, Sivil havacılığın gelişimi, 2008-2020 Türk Sivil Havacılık Faaliyetleri

AN OVERVIEW OF THE SECTORAL GROWTH OF TURKISH CIVIL AVIATION BETWEEN 2008-2020

Abstract

Turkey has started to civil aviation activities in the First World War. In 1933, the State Airlines Administration was established under the Ministry of National Defense and postal transportation started. Civil aviation activities continued under the state monopoly for a long time after the Second World War until the 1980s. Turkish Civil Aviation has entered a new era with Law No. 2920, enacted in 1983 and granting the private sector the right to air transport and airport management. In the Turkish Civil Aviation sector, which has entered the liberalization process, significant increases have been achieved in the number of private airlines companies, the number of aircraft in their fleets and the shares they have received from the sector, as well as modernizing Turkish Airlines and increasing the service quality. With the increasing number of businesses after the liberalization process started, Turkish Airlines and the private civil aviation sector's share in the international market gradually increased. There was an increase in the number of civil aviation enterprises (50%), in the number of ground handling companies (25%), in the number of airports (22%), in the number of aircraft (120%), in the number of seats offered (142%) and in the number of personnel (220%) in 2020 compared to 2008.

Keywords: Civil aviation, Development of civil aviation, 2008-2020 Turkish Civil Aviation Activities

GİRİŞ

Asya, Afrika ve Avrupa kıtalarının kesişim noktasında bulunan ve sekiz ülke ile komşu olan Türkiye strateji bakımından son derece önemli bir konumda yer almaktadır. Türkiye bulunduğu bölgede Rusya'dan sonra en fazla toprak yüzölçümüne sahip olan ülkedir. Ayrıca yaşam standartlarında meydana gelen artış ile iç ve dış yolcu talebinin havayolları ile sağlanması artık lüks bir yaşam tarzı olmaktan öte zorunlu bir yaşam tarzı haline gelmiştir. Tüm bunların yanı sıra Türkiye'nin hızla artan nüfusun beraberinde getirdiği kentleşme ile bölgesel ticaret merkezi olmaya aynı zamanda yarım ada olmasından dolayı ise bölgede turizm sektörünün merkezi olmaya başlamasının bir sonucu olarak ülkedeki sivil havacılık faaliyetleri giderek artan bir şekilde gelişim göstermektedir (Şevkli vd., 2012).

Türkiye de ilk sivil havacılık faaliyetleri her ne kadar I. Dünya Savaşı'na dayansa da havacılık ile ilgili girişimler ancak cumhuriyetin ilanından sonra başlamıştır. Sonrasında bu kapsamda yapılan yasalar ile birlikte sivil havacılığın alt yapısı oluşturulmuştur. İlk olarak 1933 yılında Milli Savunma Bakanlığı'nın bünyesinde Hava Yolları Devlet İşletme İdaresi kurulmuş ve posta taşımacılığına başlanmıştır. 1955 yılına gelindiğinde zamanın koşullarının gerektirdikleri sonucu kurum farklı bölümlere ayrılmak zorunda kalmıştır. Bu süreçte Türk Hava Yolları (THY) ve Devlet Hava Meydanları İşletmesi (DHMİ) kurulmuş ve hizmet vermeye başlamışlardır (Gerede, 2015). Türk Hava Yolları 1955 yılından 1980'li yılların ortalarına kadar ulusal ve uluslararası havayolu taşımacılığı hizmeti veren tek firma olma özelliğine sahiptir (Korul, 2003).

1980’li yılların ortalarına kadar sivil hava taşımacılığı sektörü gelişim gösterememiştir. Bu dönemde havayolu taşımacılığı birkaç örnek dışında Türk Hava Yolları tekelinde olmuştur. Bu durumun temelinde ise kısıtlayıcı devlet politikaları neden olmuştur. 1983 yılına gelindiği zaman Türkiye’de köklü ekonomik değişimler gerçekleşmiştir. Bu değişimlerden sivil havacılık sektörü de payına düşeni almıştır ve 2920 sayılı Sivil Havacılık Kanunu kabul edilmiştir. Bu kanunla birlikte sivil havacılık sektöründe serbestleşme dönemi başlamıştır. Bu sayede özel sektör ulusal, uluslararası ticari hava taşımacılığı ve devlet hava meydanlarında işletme hakkı elde edilmiştir (Meriç, 2021). Bunun ilk örneği ise 1986 yılında kurulan ve Türkiye’nin ilk özel uluslararası havayolu taşımacılığı firması İstanbul Havayolları’nın kurulmasıdır. Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren özel şirketlerin havayolu taşıma sektöründeki payı artmış ve yolculara sunulan koltuk arz sayısında ise önemli artışlar olmuştur (Battal vd., 2006).

2003 yılına gelindiğinde ise özel havayolu taşımacılığı yapan şirketlerin iç hatlarda da faaliyet gösterebilmeleri için kanunda değişiklikler yapılmıştır. Bu değişim sivil havacılık sektörü adına yeni bir dönüm noktası olmuştur. Özel havayolu şirketlerinin bu tarihten itibaren iç hatlarda faaliyete başlamalarından sonra sivil havayolu taşımacılığı artık daha rekabetçi bir pazar haline gelmiştir. Bu sayede iç hatlarda fiyatlar düşmüş ve taşımacılık hizmeti alan müşterilere sunulan hizmetinde kalitesi artmaya başlamıştır (Sarıbaş, 2015).

2008-2020 Yılları Arası Sivil Havacılık Sektörü Verileri

2008-2020 yılları arasındaki sivil havacılık sektörünün göstermiş olduğu gelişmeler kapsamında;

- 1) Türkiye’nin 2008-2020 Yılları Arasında Hava Taşıma İşletmeleri Sayıları,
- 2) Türkiye’nin 2008-2020 Yılları Arasında Bakım ve Eğitim İşletmeleri Sayıları,
- 3) Türkiye’nin 2008-2020 Yılları Arasında Yer Hizmetleri İşletmeleri Sayıları,
- 4) Türkiye’nin 2008-2020 Yılları Arasında Aktif Havalimanları ve Heliport Sayıları,
- 5) Türkiye’nin 2008-2020 Yılları Arasında Özel Sektör Tarafından İşletilen Terminal Sayısı Tablosu,
- 6) Türkiye’nin 2008-2020 Yılları Arasında Envanterde Bulunan Hava Araçları Tablosu,
- 7) Türkiye’nin 2008-2020 Yılları Arasında Arz Edilen Uçak Sayısı, Koltuk Kapasite ve Kargo Kapasite Tablosu
- 8) Türkiye’nin 2008-2020 Yılları Arasında Gerçekleşen Yolcu, Uçuş ve Yük Trafığı Tablosu,
- 9) Türkiye’nin 2008-2020 Yılları Arasında Gerçekleşen Personel ve Ciro Tablosu verilmiştir.

Tablo 1:Türkiye’nin 2008-2020 Yılları Arasında Hizmet Veren Hava Taşıma İşletmeleri Tablosu

Yıl	Hava Yolu İşletmesi	Hava Taksi İşletmesi	Genel Havacılık İşletmesi	Balon İşletmesi	Toplam
2008	14	66	31	10	121
2009	17	61	29	12	119
2010	13	61	38	16	128
2011	15	60	41	16	132
2012	15	55	44	17	131

2013	13	54	51	22	140
2014	13	50	65	25	153
2015	13	49	72	25	159
2016	13	45	72	26	156
2017	13	43	78	26	162
2018	11	43	82	31	167
2019	11	42	83	34	170
2020	10	40	85	47	182

Kaynak: <http://web.shgm.gov.tr/FaaliyetRaporlari>

Türkiye’de 2008 yılında faaliyet gösteren toplam 121 havayolu taşıma işletmesi bulunurken bu rakam 2020 yılında toplam 182 havayolu taşıma işletmesi olarak değişmiştir. 2008 yılında hem yurt içi hem de yurt dışı yolcu ve yük taşımacılığı yapan 14 şirket varken 2020’de 10 şirket faaliyet göstermektedir. 2008 yılında hava taksi işletmesi olarak faaliyet gösteren 66 adet firma bulunurken 2020 yılında bu firmalardan 26’sının kapanması sonucu 40 firma faaliyet göstermektedir. 2008 yılında genel havacılık işletme firması 31 iken bu rakam 2020 yılında yaklaşık üç katı kadar artarak 85 firma olmuştur. Bu artışın temelinde insanların sivil havacılığa olan ilgisinin artmasından kaynaklanmaktadır. 2008 yılında faaliyet gösteren balon işletme sayısı 10 iken 2020 yılında bu rakam yaklaşık beş katına kadar ulaşmıştır. Balon işletme sayısındaki bu yükselişte özellikle Türkiye’ye gelen yabancı turistlerin İç Anadolu Bölgesi’nde balonla yapmış oldukları seyahatlere yönelik artan talepleri etkili olmuştur.

Tablo 2: Türkiye’nin 2008-2020 Yılları Arasında Hizmet Veren Bakım ve Eğitim İşletmeleri

Yıl	Bakım Organizasyonu	Uçuş Eğitim Organizasyonu	Tip Eğitim Organizasyonu	Toplam
2008	38	16	15	69
2009	32	16	14	62
2010	34	16	14	64
2011	35	16	14	65
2012	35	16	14	65
2013	54	32	14	100
2014	61	29	14	104
2015	75	30	15	120
2016	80	29	16	125
2017	101	49	16	166
2018	107	64	17	188

2019	106	171	16	293
2020	114	202	16	332

Kaynak: <http://web.shgm.gov.tr/FaaliyetRaporlari>

Bakım Organizasyonu: Uçuş faaliyetlerinde emniyetin sağlanması amacıyla uçağın uçuşa hazır durumda bulunmasının sağlamak ve emniyet faktöründen ödün vermeyerek maliyetlerin azaltılarak yapılan hava aracı bakımlarını işlemlerine bakım organizasyonu denilmektedir. Bakım organizasyonu Sivil Havacılık Genel Müdürlüğü tarafından yetkilendirilen bakım kuruluş işletmeleri tarafından yapılmaktadır. Yetkili bakım kuruluş işletmeleri Sivil Havacılık Genel Müdürlüğü tarafından aldıkları yetki ile uçakların üretiminden başlayarak hizmet ömrü bitene kadar geçen süre içinde uçakların uçuşa elverişli bir durumda tutulabilmek adına yaptıkları servis, kontrol, bakım, onarım, tadilat ve yenilenme faaliyetleri olmak üzere bakım hizmeti vermektir (SHGM, 2021). Türkiye’de 2008 yılında SHGM tarafından yetkilendirilen bakım organizasyonu işletme sayısı 38 iken 2020 yılında firma sayısı üç kat artarak 114 olmuştur. Bu artışın en büyük nedeni sivil havacılığa olan yoğun ilgi ile birlikte uçak sayısında meydana gelen artıştan kaynaklanmaktadır.

Uçuş Eğitim Organizasyonu: Sivil havacılık sektöründe faaliyet gösterecek kişilerin Sivil Havacılık Genel Müdürlüğü tarafından belirlenen standartlar doğrultusunda almaları gerektiği yeterlilik belgesini veren eğitim kuruluşlarıdır. Eğitim kuruluşları SHGM tarafından aldıkları yetki doğrultusunda bakım teknisyenlerinin, pilotların, kabin memurlarının, havacılık güvenliği personellerin ve uçuş harekât uzmanlarının eğitimleri için yetkilendirilmiş kuruluşlardır (SHGM, 2021). Türkiye’de 2008 yılında SHGM tarafından yetkilendirilen uçuş eğitim organizasyonu işletme sayısı 16 iken 2020 yılında firma sayısı yaklaşık on üç kat artarak 202 olmuştur. Bu artışın en büyük nedeni ise sivil havacılığa olan yoğun ilgi ile birlikte havacılık mesleğini tercih edenlerin sayısında ki artıştan kaynaklanmaktadır.

Tip Eğitim Organizasyonu: Tip intibak eğitimi gerektiren uçaklarda pilot olarak görev yapmak üzere ihtiyaç duyulan personelin, belli kurallar çerçevesinde belirlenmiş esaslara uygun olarak intibak eğitimi veren kuruluşlardır. Bu kuruluşlar SHGM tarafından aldıkları yetki doğrultusunda intibak alacak pilotun uçuş eğitimi, teorik eğitimi ve sentetik uçuş eğitimi hizmetlerini vermektedir. Türkiye’de 2008 yılında SHGM tarafından yetkilendirilen tip eğitim organizasyonu işletme sayısı on beş iken 2020 yılında firma sayısı on altı olmuştur.

Tablo 3: Türkiye’nin 2008-2020 Yılları Arasında Hizmet Veren Yer Hizmetleri Kuruluş İşletmeleri Tablosu

Yıl	A Grubu Yer Hizmetleri	B Grubu Yer Hizmetleri	C Grubu Yer Hizmetleri	Toplam
2008	2	10	19	31
2009	2	11	29	42
2010	3	12	27	42
2011	3	13	28	44
2012	3	15	29	47

2013	3	16	27	47
2014	3	16	28	47
2015	3	16	27	46
2016	3	15	29	47
2017	3	12	27	42
2018	3	12	22	37
2019	3	12	25	40
2020	3	11	25	39

Kaynak: <http://web.shgm.gov.tr/FaaliyetRaporlari>

Türkiye’de sivil havacılık sektöründe faaliyet gösteren yer hizmetleri işletmeleri üç grup şeklinde hizmet vermektedir. Bunlar sırasıyla;

A Grubu Yer Hizmetleri: Havalimanlarındaki yolcu hizmetleri, posta hizmetleri, haberleşme, kargo, yük kontrolü, rampa hizmet türlerinden biri ya da tamamı için, en az üç farklı uluslararası hava trafiğine açık havalimanlarında teşkilatlanarak havayolu şirketleri için yer hizmetleri yapmak amacıyla yetkilendirilmiş tüzel kişilere her biri için tek tek verilen ruhsattır. Türkiye ‘de 2008 yılında A grubu çalışma ruhsatına sahip iki firma bulunurken 2020 yılında bu rakam üç olmuştur.

B Grubu Yer Hizmetleri: Havalimanlarında hizmet türlerinin tamamını veya bir kısmını kendileri için yapacak hava taşıyıcılarına her bir hizmet türü için verilen ruhsattır. Bu kapsamda ticari havayolu taşımacılığı yapan şirketlerin kendi adına ya da farklı bir havayolu firmasına yer hizmetlerinin bir bölümünü ya da tamamını vermek adına alınan çalışma belgelerini kapsamaktadır. Türkiye’de 2008 yılında B grubu çalışma ruhsatına sahip on firma bulunurken 2015’te bu sayı 16 firmaya ulaşmıştır. 2020 yılına gelindiğinde ise bu firmalardan beşinin kapanmasından sonra 11 firma faaliyetlerine devam etmektedir.

C Grubu Yer Hizmetleri: Hizmet türlerinden yönetim, gözetim ve temsil, uçak denetim ve özel güvenlik hizmeti, ikram servisleriyle uçuş operasyon hizmetlerini gerçekleştirmek için yetkilendirilmiş özel hukuk tüzel kişilerine her bir hizmet türü için verilen çalışma belgelerini kapsamaktadır. Türkiye’de 2008 yılında C grubu çalışma ruhsatına sahip 19 firma bulunurken 2020 yılında ise bu rakam 25’e yükselmiştir.

Tablo 4: Türkiye’nin 2008-2020 Yılları Arasında Bulunan Aktif Havalimanları ve Heliport Tablosu

Yıl	Aktif Havalimanı Sayısı	Heliport Sayısı
2008	43	53
2009	45	59
2010	46	31
2011	47	44
2012	49	54
2013	52	54

2014	53	69
2015	55	71
2016	50	78
2017	55	84
2018	56	86
2019	56	83
2020	56	80

Kaynak: <http://web.shgm.gov.tr/FaaliyetRaporlari>

Türkiye’de 2008 yılında aktif olarak faaliyet gösteren 43 adet havalimanı bulunmaktadır. Aynı yıl içindeki heliport sayısı ise 53’tür. 2017 yılındaki aktif havalimanı sayısı 55 iken 2018 yılında faaliyete geçen İstanbul Havalimanı ile birlikte bu sayı 56 olmuştur. 2020 yılında ise bu rakam 56 olarak kalmıştır. Yapımı devam eden Tokat-Yozgat havalimanı, Rize-Artvin havalimanı ile Bayburt-Gümüşhane havalimanlarının tamamlanmasıyla bu sayı 2021 yılı sonunda 59’a çıkacaktır

Tablo 5: Türkiye’nin 2008-2020 Yılları Arasında Özel Sektör Tarafından İşletilen Terminal Sayısı Tablosu

Yıl	İç Dış Hat	İç Hat	Toplam
2008	6	7	13
2009	6	7	13
2010	6	7	13
2011	7	4	11
2012	8	4	12
2013	9	7	16
2014	9	7	16
2015	10	5	22
2016	10	5	22
2017	11	5	23
2018	11	5	24
2019	12	7	26
2020	11	8	27

Kaynak: <http://web.shgm.gov.tr/FaaliyetRaporlari>

1983 yılında kabul edilen 2920 sayılı kanunla birlikte özel firmalar artık havalimanı işletme hakkı elde etmiştir. 2003 yılında ise sivil havacılık şirketleri iç hatlarda hizmet verme yetkisi almasıyla birlikte sivil havacılığa yönelim artmaya başlamıştır. Gelişen bu süreçler doğrultusunda sivil havacılık şirketleri havalimanlarına da el atmıştır. Bu sayede havalimanları

devletin tekelinden çıkıp özel sektörün de eline geçmiştir. 2008 yılında özel şirketler tarafından işletilen terminal sayısı toplam da on üç iken bu rakam 2020 yılında toplamda yirmi yedi olmuştur.

Tablo 6: Türkiye'nin 2008-2020 Yılları Arasında Envanterde Bulunan Hava Araçları Tablosu

Yıl	Uçak	Hava Taksi	Genel Havacılık	Balon	Zirai Mücd.	Jet	Toplam
2008	271	222	139	30	35	55	752
2009	297	255	153	73	68	68	1014
2010	332	247	217	106	69	74	1069
2011	346	244	241	108	69	75	1083
2012	370	198	243	187	60	98	1156
2013	385	214	283	203	58	106	1248
2014	422	212	322	216	62	111	1337
2015	489	219	336	241	62	114	1461
2016	540	231	347	237	62	114	1585
2017	517	208	377	239	62	68	1403
2018	515	200	367	260	62	75	1479
2019	546	194	376	309	62	85	1572
2020	554	176	421	345	62	115	1673

Kaynak: <http://web.shgm.gov.tr/FaaliyetRaporlari>

Türkiye’de hizmet veren havayolu şirketlerinin 2008 yılında filolarında toplam 752 adet hava aracı bulunurken bunlardan 271’i ticari yolcu ve yük uçağı, 222’si hava taksi aracı, 139’u genel havacılık aracı, 30’u balon, 35’i zirai mücadele için kullanılan araç ve 55’i ise jetlerden oluşmaktadır. 2020 yılında gelindiğinde ise filolardaki toplam hava aracı sayısı 2008 yılına kıyasla iki kat artarak 1673 adet hava aracı olmuştur. Bunlardan 554 adedi ticari yolcu ve yük uçağı, 176’sı hava taksi aracı, 421’i genel havacılık aracı, 345’i balon, 62’si zirai mücadele aracı ve 115’i jetlerden oluşmaktadır. 2008 yılına kıyasla 2020 yılında filolarda bulunan yolcu ve yük uçağı sayısı yaklaşık iki katına çıkarken balon da bu oranın yaklaşık 11 katına çıktığı görülmektedir.

Tablo 7: Türkiye'nin 2008-2020 Yılları Arasında Arz Edilen Uçak Sayısı, Koltuk Kapasite ve Kargo Kapasite Tablosu

Yıl	Uçak Sayısı	Koltuk Kapasitesi	Kargo Kapasitesi
2008	271	43.524	1.093.096
2009	297	47.972	1.121.108
2010	332	56.638	1.118.933
2011	346	55.662	1.136.866

2012	370	65.208	1.264.513
2013	385	66.639	1.639.130
2014	422	76.297	1.349.875
2015	489	90.259	1.759.600
2016	540	100.365	1.821.600
2017	517	97.500	1.866.450
2018	515	97.351	2.194.450
2019	546	103.763	2.296.450
2020	554	105.336	2.453.450

Kaynak: <http://web.shgm.gov.tr/FaaliyetRaporlari>

Türkiye’de 2008 yılında hizmet veren havayolu şirketi sayısı 14’tür. 14 firmanın filolarında toplam 271 yolcu ve yük uçağı bulunmaktadır. Bu firmaların arz ettiği yolcu koltuk sayısı 43.524 iken arz edilen yük ise 1.093.096 milyon tondur. 2020 yılına gelindiğinde ise hizmet veren firma sayısı ona düşerken filolarında bulunan yolcu ve yük uçağı tam iki katına çıkarak 554 olmuştur. Bu sayede arz edilen yolcu koltuk sayısı 105.356 olurken arz edilen yük ise 2.453.450 milyon ton olmuştur. 12 yıl içinde uçak sayısının %100, yolcu koltuk kapasitesinin %142 ve taşınabilir yük kapasitesinin ise %125 arttığı görülmektedir.

Tablo 8: Türkiye’nin 2008-2020 Yılları Arasında Gerçekleşen Yolcu, Uçuş ve Yük Trafığı Tablosu

Yıl	Yolcu Trafığı	Yük Trafığı	Uçuş Trafığı
2008	79.887.380	1.644.014	1.010.937
2009	86.001.343	1.726.345	1.066.053
2010	103.536.513	2.021.076	1.213.125
2011	118.292.000	2.249.473	1.335.185
2012	131.029.516	2.249.133	1.376.486
2013	149.995.868	2.595.317	1.504.973
2014	166.181.339	2.893.000	1.678.971
2015	181.437.004	3.072.831	1.814.958
2016	174.153.146	3.076.914	1.829.908
2017	193.576.844	3.481.211	1.914.017
2018	210.947.639	3.855.231	2.017.220
2019	208.911.338	4.090.168	2.034.430
2020	81.657.070	2.403.959	1.057.247

Kaynak: <http://web.shgm.gov.tr/FaaliyetRaporlari>

Türkiye’de havayolu firmalarının sunmuş olduğu hizmetten 2008 yılında toplam 79.887.380 kişi uçuş deneyimi yaşarken 2019 yılında bu sayı toplam 208.911.338 kişiye ulaşmıştır. 2008 yılına kıyasla 2019 yılında gerçekleşen ticari yolcu taşımacılığında %160 artış gözlemlenmiştir. 2008 yılında toplam uçak trafiği 1.010.937 iken bu rakam 2019 yılında 2.034.430 olarak gerçekleşmiştir. 2008 yılına kıyasla 2019 yılında gerçekleşen toplam uçak trafiğinde %100’lük bir artış gözlemlenmiştir. 2008 yılında havayoluyla taşınan yük miktarı 1.644.014 iken bu rakam 2019 yılında 4.090.168 ton olarak gerçekleşmiştir. 2008 yılına kıyasla 2019 yılında taşınan yük miktarında %150 artış gözlemlenmiştir. 2020 yılına gelindiğinde ise 2019 Aralık ayında Çin’de ortaya çıkan Covid-19 virüsünün tüm dünyayı etkisi altına alması ile birlikte artan vaka sayıları ve ölümlerden kaynaklı olarak ülkeler sınırlarını kapatmaya başlamıştır. Dolayısı ile havacılık sektörü durma noktasına gelmiştir. Bu durum Türkiye’deki sivil havacılık sektörünü de derinden etkilemiştir. 2020 yılında Türkiye’de gerçekleşen havacılık rakamlarının neredeyse 12 yıl önceki rakamlara kadar gerilediği görülmektedir.

Tablo 9: Türkiye’nin 2008-2020 Yılları Arasında Gerçekleşen Personel ve Ciro Tablosu

Yıl	Personel Sayısı	Ciro Milyar TL	Ciro Milyar Dolar
2008	92.135	17.445 Milyar TL	11.35 Milyar \$
2009	110.150	19.850 Milyar TL	12.10 Milyar \$
2010	133.407	22,890 Milyar TL	13.80 Milyar \$
2011	151.694	31,470 Milyar TL	17.68 Milyar \$
2012	167.161	38.140 Milyar TL	21,40 Milyar \$
2013	180.570	50.780 Milyar TL	23,80 Milyar \$
2014	187.459	56.760 Milyar TL	26.60 Milyar \$
2015	197.716	68.120 Milyar TL	23.36 Milyar \$
2016	191.709	70.240 Milyar TL	19.97 Milyar \$
2017	196.041	91.630 Milyar TL	24.31 Milyar \$
2018	209.049	143.320 Milyar TL	27.20 Milyar \$
2019	295.547	160.710 Milyar TL	27.06 Milyar \$
2020	-	-	-

Kaynak: <http://web.shgm.gov.tr/FaaliyetRaporlari>

Türkiye’de sivil havacılık sektöründe faaliyet gösteren firmalarda aktif çalışan sayısı 2008 yılında 92.135 kişi iken 2019 yılında 295.547 kişi olmuştur. 2008 yılında sektörün cirosu yaklaşık 17,5 milyar TL iken bu rakam 2019 yılında 160 milyar TL olmuştur. 2020 yılı personel sayısı ve ciro miktarı henüz yayınlanmadığından boş bırakılmak zorunda kalınmıştır.

SONUÇ ve YORUMLAR

Türkiye’de sivil havacılık faaliyetlerinin başlaması Birinci Dünya Savaşı yıllarına kadar uzansada ülkede kurumsal anlamdaki sivil havacılık faaliyetleri 1933 yılında kurulan Hava Yolları Devlet İşletme İdaresi ile gerçekleşmiştir. Uzun yıllar boyunca devlet tekelinde olan

sivil havacılık faaliyetleri 1983'te yürürlüğe giren 2920 sayılı kanun ile değişikliğe uğramıştır. Bu tarihten sonra hava taşımacılığı ve havaalanı işletmeciliği alanlarında özel sektör işletmeleri de faaliyet göstermeye başlamışlardır. Bunun sonucu olarak zamanla sayıları artan özel sivil havayolu işletmelerinin ve Türk Hava Yolları'nın uluslararası pazardaki payları artmıştır.

Elde edilen veriler doğrultusunda 2008-2020 yılları arasında Türkiye'deki sivil havacılık sektörünün gelişimi incelenmiştir. Bu kapsamda özel havayolu işletme sayıları ele alındığında 2008'de 14, 2009'da 17, 2012'de 13 ve 2020'de 10 tane özel havayolu işletmesi olduğu görülmüştür. Balon hizmeti veren işletme sayısı son 12 yıl içinde %370 artış göstermiştir. Balon hizmeti veren işletme sayısı 2020 yılı itibari ile 47'dir. Sivil Havacılık Genel Müdürlüğü tarafından yetkilendirilmiş bakım organizasyon işletme sayısı 2008 yılında 38 iken 2015 yılında 75 işletme ve 2020 yılında ise 114 işletme olmuştur. Uçuş eğitimi veren işletme sayısı 2008 yılında 16 iken 12 yıl içinde büyük bir sıçrama yaşayarak 2020 yılında 202 firmaya ulaşmıştır. Yer hizmetleri kuruluşları sayısı 2008 yılında toplamda 31 firma iken yıllar içinde meydana gelen artış ve azalışlar sonucu 2020 yılında 39 olarak gerçekleşmiştir. Türkiye'de 2008 yılında hizmet veren aktif havalimanı sayısı 43 ve heliport sayısı 56 iken 2020 yılına gelindiği zaman aktif havalimanı sayısı 56 ve heliport sayısı da 80 olmuştur. Özel firmalar tarafından işletilen terminal sayısı yıllar içinde artış göstermiştir. Buna göre 2008 yılında özel firmalar tarafından işletilen terminal sayısı 13 iken 2020 yılında bu rakam 27 olarak karşımıza çıkmaktadır.

Havayolu şirketlerinin filolarında bulunan büyük gövdeli yolcu ve yük uçağı sayısı 2008 yılında 271 iken 2015 yılında 489 ve 2020 yılında ise 554 olmuştur. Son 12 yıl içerisinde filolarda bulunan uçak sayısı %100 artış göstermiştir. Şirketlerin filolarında bulunan hava taksi aracı sayısı 2008 yılında 222 iken 2020 yılında bu rakam %20 azalışla 176'ya gerilemiştir. Sivil hava personeli yetiştirmek adına (pilot vb.) kullanılan genel hava aracı 2008 yılında 139 iken 12 yıl içinde %200 artışla 421 olmuştur. 2008 yılında filolarda bulunan toplam hava aracı sayısı 752 iken bu rakam sırasıyla 2015 yılında 1461, 2020 yılında ise 1673 olarak gerçekleşmiştir. 2008 yılına kıyasla 2020 yılı toplam hava aracı sayısında yaklaşık %125'lik bir artış gerçekleşmiştir.

Türkiye'de 2008 yılında ulusal ve uluslararası yolculuk yapan kişi sayısı yaklaşık 80 milyon kişi iken 2019 yılında bu rakam %160'lık artış ile 209 milyon kişi olarak gerçekleşmiştir. 2008 yılında gerçekleşen uçuş trafiği bir milyon iken 2019 yılında uçuş trafiği %100 artışla iki milyona çıkmıştır. 2008 yılında taşınan kargo ve yük 1,6 milyon ton iken bu rakam 2019 yılında dört milyon tonu geçmiştir. 2020 yılına gelindiğinde ise dünyayı etkisi altına alan Covid-19 salgını sivil havacılık sektörünü durma noktasına getirmiştir. 2020 yılına bakıldığında ulusal ve uluslararası yolcu rakamları 2019 yılına kıyasla yaklaşık %60'lık bir azalma, taşınan kargo ve yük toplamında %40'lık bir azalma ve uçuş trafiğinde ise %50'lik bir azalma olduğu görülmüştür.

2008 yılında yolcu ve yük taşımacılığı yapan 14 adet havayolu işletmesi bulunurken bu firmaların filolarında toplam büyük gövdeli 271 adet uçak yer almaktadır. Filolarda bulunan bu uçakların arz ettiği yolcu koltuk kapasitesi 43.524 ve arz edilen yük kapasitesi ise 1.093.096 tondur. 2020 yılına gelindiğinde ise 14 firmadan dördünün kapanmasına rağmen filolarda bulunan uçak sayısında %100'lük artışla birlikte arz edilen yolcu koltuk kapasitesi %142 artarak 105.336'ya ve arz edilen yük kapasitesi de %125 artarak 2.453.450 tona ulaşmıştır. 2008'de sivil havacılık sektöründe çalışan sayısı 92 bin kişi iken 2019 'da çalışan sayısı %220'lik bir artışla 300 bine yaklaşmıştır. Sektörün parasal değeri ise 2008 yılında 17,5 milyar TL iken 2019 yılında 160 milyar TL'ye ulaşmıştır.

KAYNAKÇA

- Bakır, M., Bal, H. T., Akan, Ş. (2017). “Türk Sivil Havacılık Sektörünün Değerlendirilmesinde Bütünleşik SWOT-AHS Yaklaşımı”. Journal of Aviation, 1(2), 154-169.
- Battal, Ü., Yılmaz, H., Ateş, S. S. (2006). “Türkiye’de İç Hatlarda Serbestleşme ve Geleceği”, In Conference Paper Presented on Kayseri VI. Havacılık Sempozyumu.
- Gerede, E., Orhan, G., (2015). “Türk Havayolu Taşımacılığındaki Ekonomik Düzenlemelerin Gelişim Süreci. E. Gerede (Editör) Hava Taşımacılığı ve Ekonomik Düzenlemeler Teori ve Türkiye Uygulaması”, Sivil Havacılık Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara.
- Korul, V., Küçükönel, H. (2003). “Türk Sivil Havacılık Sisteminin Yapısal Analizi”, Ege Akademik Bakış Dergisi, 3(1), 24-38.
- Meriç, S. (2021). “Covid-19’un Dünya ve Türk Sivil Havacılık Sektörüne Ekonomik Etkileri”, Atlas Journal. 7(38).
- Sarıbaş, H., Tekiner, İ., (2015). “Türkiye Sivil Havacılık Sektöründe Yoğunlaşma”, Finans Politik ve Ekonomik Yorumlar, 52, 21-33.
- Şevkli, M., Öztekin, A., Uysal, Ö., Torlak, G., Türkyılmaz, A., Delen, D., (2012). “Development of a Fuzzy ANP based SWOT Analysis for the Airline Industry in Turkey”, Expert Systems with Applications, 39 (1), 14-24.
- <http://web.shgm.gov.tr/tr/havacilik-isletmeleri/2064-yetkili-bakim-kuruluslari> Erişim Tarihi: 19/04/2021
- <http://web.shgm.gov.tr/tr/havacilik-isletmeleri/2067-yetkili-havacilik-egitim-kuruluslari> Erişim Tarihi: 19/04/2021
- http://web.shgm.gov.tr/documents/sivilhavacilik/files/sht_1b_rev02.pdf Erişim Tarihi: 19/04/2021
- Sivil Havacılık Genel Müdürlüğü 2008 Faaliyet Raporu <http://web.shgm.gov.tr/documents/sivilhavacilik/files/pdf/kurumsal/faaliyet/2008.pdf> (Erişim Tarihi: 10.03.2021)
- Sivil Havacılık Genel Müdürlüğü 2009 Faaliyet Raporu <http://web.shgm.gov.tr/documents/sivilhavacilik/files/pdf/kurumsal/faaliyet/2009.pdf> (Erişim Tarihi: 10.03.2021)
- Sivil Havacılık Genel Müdürlüğü 2010 Faaliyet Raporu <http://web.shgm.gov.tr/documents/sivilhavacilik/files/pdf/kurumsal/faaliyet/2010.pdf> (Erişim Tarihi: 11.03.2021)
- Sivil Havacılık Genel Müdürlüğü 2011 Faaliyet Raporu <http://web.shgm.gov.tr/documents/sivilhavacilik/files/pdf/kurumsal/faaliyet/2011.pdf> (Erişim Tarihi: 12.03.2021)
- Sivil Havacılık Genel Müdürlüğü 2012 Faaliyet Raporu <http://web.shgm.gov.tr/documents/sivilhavacilik/files/pdf/kurumsal/faaliyet/2012.pdf> (Erişim Tarihi: 12.03.2021)
- Sivil Havacılık Genel Müdürlüğü 2013 Faaliyet Raporu <http://web.shgm.gov.tr/documents/sivilhavacilik/files/pdf/kurumsal/faaliyet/2013.pdf> (Erişim Tarihi: 12.03.2021)
- Sivil Havacılık Genel Müdürlüğü 2014 Faaliyet Raporu <http://web.shgm.gov.tr/documents/sivilhavacilik/files/pdf/kurumsal/faaliyet/2014.pdf> (Erişim Tarihi: 13.03.2021)

- Sivil Havacılık Genel Müdürlüğü 2015 Faaliyet Raporu <http://web.shgm.gov.tr/documents/sivilhavacilik/files/pdf/kurumsal/faaliyet/2015.pdf> (Erişim Tarihi: 13.03.2021)
- Sivil Havacılık Genel Müdürlüğü 2016 Faaliyet Raporu <http://web.shgm.gov.tr/documents/sivilhavacilik/files/pdf/kurumsal/faaliyet/2016.pdf> (Erişim Tarihi: 13.03.2021)
- Sivil Havacılık Genel Müdürlüğü 2017 Faaliyet Raporu <http://web.shgm.gov.tr/documents/sivilhavacilik/files/pdf/kurumsal/faaliyet/2017.pdf> (Erişim Tarihi: 13.03.2021)
- Sivil Havacılık Genel Müdürlüğü 2018 Faaliyet Raporu <http://web.shgm.gov.tr/documents/sivilhavacilik/files/pdf/kurumsal/faaliyet/2018.pdf> (Erişim Tarihi: 14.03.2021)
- Sivil Havacılık Genel Müdürlüğü 2019 Faaliyet Raporu <http://web.shgm.gov.tr/documents/sivilhavacilik/files/pdf/kurumsal/faaliyet/2019.pdf> (Erişim Tarihi: 14.03.2021)
- Sivil Havacılık Genel Müdürlüğü 2020 Faaliyet Raporu <http://web.shgm.gov.tr/documents/sivilhavacilik/files/pdf/kurumsal/faaliyet/2020.pdf> (Erişim Tarihi: 14.03.2021)